

ТЕОРІЯ ПРАВА

DOI: [https://doi.org/10.31617/3.2026\(142\)11](https://doi.org/10.31617/3.2026(142)11)
УДК 342.9(477)

ЧВАЛЮК Андрій

<https://orcid.org/0000-0001-9795-2734>

к. ю. н., доцент,
викладач відділення правознавства
Мукачівського фахового коледжу
Національного університету біоресурсів
і природокористування України
вул. Масарика Томаша, 32, м. Мукачєво,
Закарпатська обл., 89600, Україна
prepod100500@gmail.com

CHVALIUK Andrii

<https://orcid.org/0000-0001-9795-2734>

PhD (Law), Associate Professor,
Lecturer at the Department of Law,
Mukachiv Professional College of the National
University of Life Resources and Environmental
Management of Ukraine
32, Masaryk St., Mukachiv,
Zakarpattia Region, 89600, Ukraine
prepod100500@gmail.com

ДОКТРИНА "ПЛОДІВ ОТРУЙНОГО ДЕРЕВА" В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Досліджено можливість застосування доктрини "плодів отруйного дерева" в адміністративному судочинстві України за умов відсутності її прямого закріплення в Кодексі адміністративного судочинства України. Актуальність теми визначається тим, що в публічно-правових спорах саме дефект первинної владної дії (відсутність компетенції, порушення процедури, незаконна підстава втручання) часто породжує "ланцюг" похідних доказів і рішень, які надалі використовуються органом влади для обґрунтування своєї позиції, а неоднакові підходи судів до оцінки такого ланцюга знижують передбачуваність правозастосування. Гіпотезою дослідження є твердження, що ідея похідної недопустимості може бути інтегрована в адміністративний процес як оціночний принцип судового контролю. У разі визнання первинної дії протиправною суд має критично оцінювати допустимість і доказову силу відомостей, здобутих завдяки цій дії, а також правомірність актів, що на ній ґрунтуються, з урахуванням наявності чи відсутності самостійної законної підстави їх отримання або ухвалення. Для перевірки гіпотези використано нормативно-догматичний аналіз правил Кодексу адміністративного судочинства України щодо доказів, їх допустимості й активної ролі суду, а також зіставлення цих положень із сучасною судовою практикою адміністративних судів і практикою у справах про адміністративні правопорушення, де простежується причинно-наслідкова

THE "FRUIT OF THE POISONOUS TREE" DOCTRINE IN THE ADMINISTRATIVE PROCEEDINGS

The study examined the possibility of applying the "fruit of the poisonous tree" doctrine in Ukrainian administrative proceedings in the absence of its direct codification in the Code of Administrative Procedure of Ukraine. The relevance of the topic is determined by the fact that in public-law disputes, it is often the defect of the initial administrative action (lack of competence, procedural violations, unlawful basis for intervention) that gives rise to a "chain" of derivative evidence and decisions, which are subsequently used by the authority to justify its position, and inconsistent approaches of courts to assessing such a chain reduce the predictability of law enforcement. The hypothesis of the study is the statement that the idea of derivative inadmissibility can be integrated into the administrative process as an evaluative principle of judicial control. In the event that a primary action is recognized as unlawful, the court must critically assess the admissibility and evidentiary value of the information obtained through this action, as well as the lawfulness of the acts based on it, taking into account the presence or absence of an independent legal basis for their obtaining or adoption. To test the hypothesis, a normative-dogmatic analysis of the rules of the Code of Administrative Procedure of Ukraine regarding evidence, their admissibility, and the active role of the court was used, as well as a comparison of these provisions with modern judicial practice of administrative courts and practice in cases of administrative offences, where the cause-and-effect logic of "derivativeness" can be traced. The research results

Copyright © 2026. Автор(и). Це стаття відкритого доступу, яка розповсюджується на умовах ліцензії [Creative Commons Attribution License 4.0 \(CC-BY\)](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/) Міжнародна ліцензія

логіка "похідності". Результати дослідження показують, що доктрина фактично реалізується через встановлення первинної протиправності та відмову суду покладатися на похідні матеріали, однак її застосування має бути обмежено вимогами пропорційності, предметом доказування та недопущенням надмірної формалізації. Практичне значення одержаних висновків полягає у формуванні орієнтирів для аргументації сторін і мотивування судових рішень у спорах щодо похідних доказів та адміністративних актів. Обґрунтовано доцільність доповнення ч. 1 ст. 74 Кодексу адміністративного судочинства України правилом, за яким суд не враховує не лише докази, отримані з порушенням закону, а й похідні докази та відомості, здобуті на їх основі.

Ключові слова: адміністративне судочинство, КАС України, доктрина "плодів отруйного дерева", допустимість доказів, похідні докази.

show that the doctrine is effectively implemented through the establishment of primary illegality and the court's refusal to rely on derivative materials; however, its application should be limited by the requirements of proportionality, the subject of proof, and the inadmissibility of excessive formalisation. The practical significance of the obtained conclusions lies in shaping guidelines for the parties' argumentation and for motivating judicial decisions in disputes concerning derivative evidence and administrative acts. The feasibility of supplementing Part 1 of Article 74 of the Code of Administrative Procedure of Ukraine with a rule according to which the court does not take into account not only evidence obtained in violation of the law but also derivative evidence and information obtained on its basis has been justified.

Keywords: administrative proceedings, Code of Administrative Procedure of Ukraine, the "fruit of the poisonous tree" doctrine, admissibility of evidence, derivative evidence.

JEL Classification: K19, K41.

Вступ

У кримінальному судочинстві доктрина "плодів отруйного дерева" має нормативне закріплення в Кримінальному процесуальному кодексі України (далі – КПК України) та усталене застосування, що забезпечує виключення з доказування не лише первинних, а й похідних результатів істотного порушення закону. Натомість Кодекс адміністративного судочинства України (далі – КАС України) не містить прямої процесуальної конструкції, яка б визначала правові наслідки "похідності" доказів та індивідуальних адміністративних актів у разі протиправності первинних дій суб'єкта владних повноважень. Це створює практичну проблему: за однакових фактичних обставин суди по-різному оцінюють, чи "заражає" первинна протиправність увесь подальший доказовий масив або ланцюг управлінських рішень, що знижує передбачуваність судового захисту в публічно-правових спорах.

Актуальність дослідження зумовлена потребою виробити доктринально обґрунтовані орієнтири для перевірки допустимості похідних доказів і правомірності похідних адміністративних актів з урахуванням особливостей адміністративного процесу: активної ролі суду, спрямованості на контроль законності публічної адміністрації та відмінного (порівняно з кримінальним процесом) предмета доказування.

У вітчизняній доктрині проблема "похідності" доказів найчастіше аналізується крізь призму кримінального процесу та стандартів Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ), що формує теоретичне підґрунтя, але не дає повної відповіді на питання про її межі в адміністративному судочинстві. Так, у працях Байрачної (2024) акцентовано значення практики ЄСПЛ для оцінки справедливості провадження та якості доказової бази. Беспалько та Верещака (2021) розкривають нормативну логіку недопустимості доказів у кримінальному процесі та звертають увагу на причинно-наслідковий зв'язок між первинним

порушенням і похідними відомостями. Брусакова (2023) досліджує доктринальні підходи до "плодів отруйного дерева" та можливості їх застосування в національному праві. Іванець (2025) висвітлює доктрину "плодів отруйного дерева" у контексті захисту прав у порядку цивільного судочинства. Сіренко (2021) аналізує теоретичні підстави виключення недопустимих доказів та процесуальні гарантії сторін. Циганюк (2019) систематизує підходи судової практики до допустимості доказів і досягнення балансу між формальними вимогами процедури та встановленням фактичних обставин. Водночас у наведених дослідженнях відсутній будь-який аналіз застосування доктрини "плодів отруйного дерева" в адміністративному судочинстві України.

Мета статті – з'ясувати правову природу, умови та межі застосування логіки доктрини "плодів отруйного дерева" в адміністративному судочинстві України. Для досягнення мети поставлено такі завдання: визначити, які норми КАС України можуть слугувати процесуальною основою для оцінки "похідності"; узагальнити релевантну судову практику щодо допустимості доказів та похідних адміністративних актів; сформулювати критерії відмежування похідних відомостей, що підлягають виключенню, від відомостей, здобутих на незалежній законній підставі.

Гіпотеза дослідження полягає в тому, що причинно-наслідкова логіка "похідності" може бути інтегрована в адміністративний процес як оціночний принцип судового контролю: первинна протиправність не завжди автоматично нівелює весь масив доказів, однак зобов'язує суд перевіряти, чи існували незалежні законні підстави та законний спосіб отримання похідних відомостей / ухвалення похідних актів.

Інформаційною базою дослідження є: положення КАС України (2005, 6 липня) щодо доказів, їх допустимості та повноважень суду; практика адміністративних судів і проваджень у справах про адміністративні правопорушення, у якій прямо або опосередковано застосовано логіку "похідності"; підходи ЄСПЛ до оцінки "ланцюга доказів" у контексті справедливості провадження. Оброблення інформації здійснювалося шляхом зіставлення нормативних приписів з аргументацією судових рішень, виокремлення типових моделей первинної протиправності (дефект повноваження, процедури чи підстав) та простеження правових наслідків для похідних доказів й актів у межах причинно-наслідкового ланцюга.

1. Походження та зміст доктрини "плодів отруйного дерева"

Доктрина "плодів отруйного дерева" (*Fruit of the Poisonous Tree*) вперше була сформована в судовій практиці США у справі Нардон проти Сполучених Штатів (*Nardone v. United States*, 308 U.S. 338, 1939) суддею Франкфуртером. Пізніше вона знайшла своє втілення у практиці ЄСПЛ, зокрема у справах "*Gäfgen v. Germany*", "*Teixeira de Castro*

v. Portugal", "Шабельник проти України" (№ 2), "Балицький проти України", "Нечипорук і Йонкало проти України", "Яременко проти України" (№ 2). Ця доктрина полягає в тому, що якщо доказове "дерево" є отруйним, то таким самим є і його "плід". Інакше кажучи, якщо первинне джерело доказів є недопустимим, усі відомості, отримані на його основі, також визнаються недопустимими. Доктрина передбачає оцінку не лише кожного доказу окремо, а й усього ланцюга взаємопов'язаних доказів, у якому одні докази впливають з інших та є похідними від них. Віднесення певних доказів до "плодів отруйного дерева" ґрунтується на наявності достатніх підстав вважати, що відповідні відомості не були б отримані без інформації, здобутої незаконним шляхом (Доктрина заборони використання "плодів отруйного дерева" та винятки з неї: судова практика Великої Палати Верховного Суду в кримінальних провадженнях, 2020).

Показовим з погляду імплементації доктрини "плодів отруйного дерева" до вітчизняного судочинства є підхід, викладений у постанові Верховного Суду у справі № 243/2194/18 (2019, 17 вересня). Суд дійшов висновку, що докази, здобуті внаслідок незаконно ініційованої перевірки чи ревізії, є недопустимими відповідно до п. 2 ч. 3 ст. 87 КПК України, оскільки первинне процесуальне порушення нівелює доказову цінність усіх результатів такої процесуальної дії.

Аналогічна правова логіка простежується і в практиці Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду, зокрема у справі № 759/7753/22 (2025, 23 січня), де суд визнав недопустимими похідні докази з огляду на те, що вони отримані на підставі протоколу обшуку, який раніше визнано недопустимим доказом.

Отже, аналіз наведених судових рішень свідчить про усталену практику застосування механізму виключення не лише первинних, а й похідних доказів, отриманих із порушенням вимог кримінального процесуального закону. За своєю суттю така аргументація повністю відповідає доктрині "плодів отруйного дерева", яка у кримінальному судочинстві України має нормативне закріплення в ч. 1 ст. 87 КПК України (2012, 13 квітня), що зумовлює її системне та послідовне використання судами при оцінці допустимості доказів.

Основний масив наукових досліджень учених у галузі кримінального процесу (Циганюк (2019), Беспалько (2021), Сіренко (2021) та ін.) також безпосередньо пов'язує доктрину "плодів отруйного дерева" з ч. 1 ст. 87 КПК України, розглядаючи її як спеціальне правило кримінального процесу. Її теоретичне обґрунтування в цих працях здійснюється переважно через призму презумпції невинуватості, заборони катувань та інших форм жорстокого поводження, а також стандартів ЄСПЛ у кримінальних справах. Водночас у зазначених дослідженнях відсутні будь-які спроби міжпроцесуальної екстраполяції доктрини "плодів отруйного дерева" поза межі кримінального судочинства.

Можна стверджувати, що широке застосування доктрини "плодів отруйного дерева" в кримінальному судочинстві України та її чітке концептуальне окреслення в наукових працях фахівців із кримінального

процесу засновані на нормативній інтеграції цієї доктрини в систему кримінального процесуального доказового права та її органічному зв'язку з базовими засадами кримінального провадження.

По-перше, ключовою є ст. 87 КПК України, яка встановлює недопустимість доказів, отриманих унаслідок істотного порушення прав і свобод людини, а також будь-яких інших доказів, здобутих завдяки інформації, отриманій таким незаконним шляхом. Саме це положення закріплює класичну ідею доктрини "плодів отруйного дерева" на рівні закону, надаючи їй обов'язковий характер для суду, а не лише доктринальне чи судово-прецедентне значення.

По-друге, ст. 86 КПК України пов'язує допустимість доказів виключно зі способом їх одержання, що зміщує фокус судового контролю з оціночної у процедурну площину та стимулює перевірку "ланцюга походження" доказової інформації.

По-третє, дія доктрини узгоджується із засадами кримінального провадження, насамперед принципами законності та верховенства права (ст. 7, 9 КПК України), а також із принципом змагальності сторін (ст. 22 КПК України), оскільки надає стороні захисту ефективний процесуальний інструмент для усунення результатів незаконної діяльності органів досудового розслідування.

В адміністративному процесі (в широкому і вузькому його розумінні) настільки чітких нормативних підстав для застосування доктрини "плодів отруйного дерева" не існує. Водночас відсутність прямої норми не виключає застосування причинно-наслідкової логіки "похідності" через загальні засади адміністративного судочинства та правила допустимості доказів, однак вимагає обережного обґрунтування меж такого підходу.

2. Практика застосування доктрини "плодів отруйного дерева" в провадженнях у справах про адміністративні правопорушення

Місцеві, а також апеляційні суди інколи застосовують логіку, аналогічну доктрині "плодів отруйного дерева", у провадженні у справах про адміністративні правопорушення. Це відбувається, коли суд встановлює, що первинне порушення закону призвело до здобуття доказів, які не можуть бути визнані належними та допустимими. Важливо підкреслити, що Кодекс України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) не містить прямої нормативної підстави для такого виключення доказів і відповідна практика формується як судова аналогія, що спирається на загальні принципи законності та справедливості провадження (1984, 7 грудня, ст. 19, 251).

У постанові Житомирського апеляційного суду у справі № 287/942/25 (2025, 29 жовтня) доктрина "плодів отруйного дерева" прямо застосована в межах провадження у справі про адміністративне правопорушення, пов'язане з керуванням транспортним засобом у стані сп'яніння. Суд апеляційної інстанції встановив, що факт керування

транспортним засобом особою не був доведений належними та допустимими доказами, а отже, відсутня об'єктивна сторона правопорушення. За таких обставин суд визнав, що всі подальші процесуальні дії працівників поліції (зокрема огляд на стан сп'яніння та оформлення матеріалів) ґрунтувалися на сумнівній або незаконній первинній підставі. Це дало підстави суду кваліфікувати відповідні докази як похідні від неправомірних дій, а отже – недопустимі, що відповідає підходу ЄСПЛ до оцінки "ланцюга доказів".

У рішенні Луцького міськрайонного суду Волинської області у справі № 161/13918/25 (2025, 17 жовтня) суд застосував доктрину "плодів отруйного дерева" в контексті оцінки законності дій поліції при зупинці транспортного засобу. Суд встановив відсутність належно задокументованих і доведених підстав для зупинки автомобіля, що, відповідно до Закону України "Про Національну поліцію", унеможлиблювало законне втручання у права водія. За таких умов суд дійшов висновку, що всі подальші процесуальні дії поліцейських та складені ними документи є похідними від незаконної зупинки, а отже, не можуть визнаватися допустимими доказами вини особи у вчиненні адміністративного правопорушення. Тобто доктрина була застосована для виключення з доказової бази всього масиву матеріалів, отриманих унаслідок первинного порушення.

Наведені приклади демонструють, що у провадженні у справах про адміністративні правопорушення доктрина "плодів отруйного дерева" використовується не як формалізований процесуальний інститут, а як правовий принцип, який дозволяє суду оцінювати походження доказів у межах причинно-наслідкового ланцюга й ефективно захищати права особи, запобігаючи використанню доказів, здобутих із порушенням закону.

Водночас провадження за КУпАП не є тотожним адміністративному судочинству за КАС України: відрізняються предмет доказування, процесуальна модель та роль суду. Тому наведена практика використовується у цій статті як допоміжний ілюстративний матеріал для демонстрації того, як українські суди фактично працюють із категорією "похідності" доказів у публічно-правових конфліктах, а не як прямий аргумент на користь автоматичного перенесення кримінально-процесуальних положень у КАС України.

3. Практика застосування доктрини "плодів отруйного дерева" в адміністративних судах

Звернемося до практики адміністративних судів. Для забезпечення послідовності аналізу обґрунтованим видається виокремити такі елементи: первинну протиправність (дефект повноваження/процедури/підстав); похідний доказ або адміністративний акт; норму КАС України, через яку суд оцінює допустимість/правомірність; висновок суду щодо наслідків "порушення ланцюга".

Окружний адміністративний суд міста Києва (2020, 2 листопада) визнав протиправним і скасував наказ контролюючого органу про

проведення планової документальної перевірки, встановивши відсутність у податкового органу повноважень коригувати затверджений річний план-графік шляхом включення до нього нових платників податків. У зв'язку з цим суд дійшов висновку, що перевірка була проведена без належної правової підстави, а акт перевірки та інші докази, отримані в її межах, є недопустимими відповідно до ч. 1 ст. 74 КАС України. Як наслідок, податкові рішення, ухвалені на підставі таких доказів, були визнані протиправними за логікою доктрини "плодів отруйного дерева".

У рішенні у справі № 160/10581/19 (2020, 7 лютого) Дніпропетровський окружний адміністративний суд встановив, що припис № 4-8223-4-3 від 10.08.2018 Державної екологічної інспекції у Дніпропетровській області не створював правових підстав для проведення позапланової перевірки позивача. Докази, отримані під час такої перевірки та на підставі припису № 4-4322-4-3 від 06.05.2019 й акта № 299/4-10/19 від 24.04.2019, були здобуті з порушенням вимог п. 1 ч. 1 ст. 6 Закону України "Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності". Відповідно до ч. 1 ст. 74 КАС України суд визнав ці докази недопустимими, керуючись доктриною "плодів отруйного дерева".

У справі № 160/18738/25 (2025, 24 листопада) Дніпропетровський окружний адміністративний суд застосував логіку доктрини "плодів отруйного дерева" при оцінці правомірності взаємопов'язаних індивідуальних адміністративних актів. Суд визнав протиправним первинний наказ військової частини про зарахування особи до списків особового складу, встановивши порушення вимог законодавства при його прийнятті. Як наслідок, суд дійшов висновку про незаконність похідного адміністративного акта – наказу про призов і направлення особи для проходження військової служби, оскільки останній був безпосереднім результатом реалізації первинного, протиправного рішення.

Аналіз судової практики (2024, 30 вересня, справа № 260/4585/24; 2025, 25 грудня, справа № 600/5412/25-а) свідчить, що такий підхід не є поодиноким. Адміністративні суди, спираючись на логіку доктрини "плодів отруйного дерева", часто доходять висновку, що визнання мобілізаційного розпорядження протиправним зумовлює незаконність і скасування всіх похідних актів, зокрема наказів командирів військових частин про зарахування осіб до списків особового складу, як таких, що ґрунтуються на первинному протиправному рішенні.

Отже, у сфері адміністративного судочинства доктрина використовується для обґрунтування недійсності похідних владних рішень, що виникли з незаконного управлінського акта.

Доктрина "плодів отруйного дерева" концептуально ґрунтується на ідеї, що протиправність первинної дії суб'єкта владних повноважень зумовлює неправомірність усіх похідних результатів, у тому числі доказів. Вбачається, що така логіка не суперечить, а навпаки – органічно узгоджується з фундаментальними принципами адміністративного судочинства, зокрема верховенства права та законності.

Адміністративне судочинство за своєю природою спрямоване на контроль законності публічної адміністрації, а тому питання допустимості доказів не може бути відірване від оцінки правомірності первинних владних дій. Хоча КАС України не закріплює доктрину "плодів отруйного дерева" текстуально, її ключовий зміст впливає з норм про допустимість доказів, зокрема:

- докази, одержані з порушенням закону, суд не бере до уваги;
- допустимість доказу пов'язується не лише з його формою, а й із законністю способу одержання;
- суд зобов'язаний досліджувати походження доказів та їх зв'язок із предметом доказування (2005, 6 липня).

Таким чином, адміністративний процес уже містить інструменти, які дозволяють виключати докази, отримані внаслідок протиправних дій, а отже, логічно допускає поширення ефекту недопустимості й на похідні докази.

Проаналізована практика адміністративних судів свідчить, що в окремих справах суди:

- встановлюють незаконність первинних дій;
- визнають, що всі подальші матеріали, отримані на підставі таких дій, не можуть бути використані для доведення правомірності рішення суб'єкта владних повноважень;
- виключають докази саме через порушення "ланцюга законності" їх походження.

Частина судів уникає прямого використання терміна "плоди отруйного дерева", водночас застосовуючи аналогічну логіку причинно-наслідкового зв'язку між первинним порушенням і протиправністю похідних індивідуальних актів. Натомість інші прямо посилаються в рішеннях на усталену практику Верховного Суду та Великої Палати Верховного Суду щодо заборони використання "плодів отруйного дерева".

У провадженнях у справах про адміністративні правопорушення держава (в особі уповноважених нею осіб) виступає одночасно стороною обвинувачення і суб'єктом збирання доказів, що істотно підвищує ризик зловживань владними повноваженнями, формального "накопичення доказів" після первинного порушення та легалізації неправомірних дій через їх процесуальне оформлення. У цьому контексті застосування доктрини "плодів отруйного дерева" могло б виконувати компенсаторну та превентивну функцію, стримуючи практику отримання доказів шляхом первинних незаконних дій органів публічної влади та правоохоронних органів.

З урахуванням норм КАС України та наявної судової практики можна зробити висновок, що доктрина "плодів отруйного дерева" не суперечить природі адміністративного судочинства й частково реалізується де-факто через механізм оцінки допустимості доказів. А тому може бути концептуально інтегрована як похідний принцип недопустимості доказів, отриманих унаслідок незаконних дій суб'єкта владних повноважень.

Водночас слід констатувати, що подальше поширення застосування доктрини супроводжується певними перешкодами, першою з яких є відсутність нормативного закріплення та прямих процесуальних механізмів.

На відміну від кримінального процесу, де недопустимість похідних доказів має чітке нормативне закріплення, адміністративне судочинство не містить спеціальної норми, яка б визначала правову долю похідних доказів, не встановлює критеріїв причинного зв'язку між первинним порушенням і подальшими доказами, а також не передбачає автоматичного "ефекту псування" всього доказового масиву. У результаті суди змушені діяти обережно та казуїстично, уникаючи загальних доктринальних формул.

Другою перешкодою виступає специфіка предмета доказування. В адміністративному судочинстві предметом доказування є не вина особи як така, а законність рішення, дії чи бездіяльності суб'єкта владних повноважень, дотримання процедури, відповідність дій меті та повноваженням. Це зумовлює інший баланс інтересів. Навіть якщо окремий доказ отримано з порушенням, суд може дійти висновку про незаконність акта на підставі інших допустимих матеріалів, не вдаючись до жорсткого виключення всіх похідних доказів.

КАС України покладає на суд обов'язок активної ролі у з'ясуванні обставин справи, що знижує значення формальної "чистоти" доказового ланцюга, надає суду право витребувати докази незалежно від процесуальної поведінки сторін та орієнтує адміністративний процес на встановлення об'єктивної істини в публічно-правовому спорі. Водночас доктрина "плодів отруйного дерева" має виразно санкційний характер, оскільки передбачає процесуальне "покарання" суб'єкта владних повноважень за первинне порушення закону шляхом повного виключення з доказової бази не лише незаконно здобутого доказу, а й усіх похідних від нього матеріалів незалежно від їх потенційної доказової цінності, що не повною мірою узгоджується з функціональною моделлю адміністративного процесу.

Не можна також виключати ризик надмірної формалізації адміністративного судочинства. Широке впровадження доктрини може призвести до автоматичного скасування рішень органів влади без оцінки суті спору, підміни контролю законності процесуальними пастками та зловживань з боку сторін, які оскаржують рішення виключно через процедурні дефекти. Саме цей ризик пояснює стриманість Великої Палати Верховного Суду у формулюванні універсальних правил недопустимості похідних доказів.

Отже, обмежене поширення доктрини "плодів отруйного дерева" в адміністративному судочинстві, вочевидь, зумовлене:

- відсутністю прямого нормативного закріплення;
- специфікою предмета та мети адміністративного процесу;
- орієнтацією на контроль публічної влади, а не на репресивне провадження;
- прагненням судів уникати надмірної формалізації доказування.

Навіть у кримінальному процесі доктрина все ще має обмежене застосування. Верховний Суд у справі № 153/109/17 (2019, 7 травня) не погодився з використанням доктрини "плодів отруйного дерева" через те, що сторона захисту, вказуючи на "плоди отруйного дерева", не змогла належним чином обґрунтувати, як недопустимість перелічених нею доказів вплинула чи могла вплинути на недопустимість інших доказів у цьому кримінальному провадженні.

З метою зменшення неоднорідності практики вбачається за доцільне доповнити ч. 1 ст. 74 КАС України правилом, за яким суд не враховує не лише докази, отримані з порушенням закону, а й похідні докази та відомості, здобуті на їх основі. Такі похідні відомості можуть бути враховані лише тоді, коли їх можна було отримати незалежно від первинного порушення, на іншій законній підставі та в законний спосіб.

Висновки

Дослідження показало, що КАС України не містить прямої процесуальної конструкції "похідної недопустимості", однак норми про допустимість доказів, предмет доказування й активну роль суду формують процесуальну основу для перевірки походження доказової інформації та її причинного зв'язку з первинною владною дією (актом/дією/бездіяльністю), яка оскаржується.

Узагальнення релевантної судової практики засвідчує, що адміністративні суди де-факто застосовують причинно-наслідкову логіку "похідності". Після встановлення первинної протиправності вони відмовляються покладатися на похідні матеріали або критично оцінюють їх доказову силу, уникаючи кримінально-процесуального "автоматизму".

Сформульовано критерії відмежування похідних відомостей, які не можуть бути покладені в основу висновків суду, від відомостей, що можуть бути враховані. Ключовими є наявність незалежної законної підстави та законного способу одержання тієї самої інформації (критерій "незалежного джерела"), а також оцінка пропорційності та зв'язку відповідних матеріалів із предметом доказування.

Наукова гіпотеза отримала підтвердження: ідея похідної недопустимості може бути інтегрована в адміністративний процес як оціночний принцип судового контролю. Такий підхід не діє як універсальна санкція автоматичного виключення, однак зобов'язує суд перевіряти, чи могли похідні відомості (акти) бути отримані (ухвалені) незалежно від первинного порушення – на іншій законній підставі та в законний спосіб.

Додатково сформульовано пропозицію законодавчого уточнення ч. 1 ст. 74 КАС України, яку пропонується викласти так: "Суд не бере до уваги докази, які одержані з порушенням порядку, встановленого законом, а також докази та відомості, здобуті завдяки інформації, отриманій унаслідок такого порушення, окрім випадків, якщо такі докази та відомості могли бути отримані на інших законних підставах та в законний спосіб".

Внесок дослідження у вирішення важливої наукової та практичної проблеми полягає у формуванні орієнтирів для уніфікації підходів до оцінки "ланцюга" похідних доказів і похідних адміністративних актів у публічно-правових спорах, що спрямовано на підвищення передбачуваності правозастосування та якості мотивування судових рішень.

Практична цінність одержаних результатів полягає в можливості їх використання сторонами для аргументації щодо допустимості похідних доказів і правомірності похідних адміністративних актів, а судами – для структурованої перевірки причинного зв'язку, критерію "незалежного джерела" та пропорційності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ / REFERENCES

Nardone v. United States, 308 U.S. 338 (1939). <i>Supreme Court of the United States</i> . https://supreme.justia.com/cases/federal/us/308/338/	
Байрачна, Л. К., & Карпенко, М. В. (2024). Доктрина плодів отруйного дерева: вітчизняна та міжнародна практика застосування. <i>Актуальні проблеми права: теорія і практика</i> , 2(48), 11–22. https://doi.org/10.33216/2218-5461/2024-48-2-11-22	Bairachna, L. K., & Karpenko, M. V. (2024). The doctrine of the fruit of the poisonous tree: domestic and international practice of application. <i>Actual problems of Law: theory and practice</i> , 2(48), 11–22. https://doi.org/10.33216/2218-5461/2024-48-2-11-22
Беспалько, І. Л., & Верещака, Я. В. (2021). Доктрина "плодів отруйного дерева" як гарантія забезпечення права на справедливий судовий розгляд. <i>Молодий вчений</i> , 12(100), 230–234. https://doi.org/10.32839/2304-5809/2021-12-100-47	Bespalko, I. L., & Vereshchaka, Ya. V. (2021). The doctrine of the "fruit of the poisonous tree" as a guarantee for ensuring the right to a fair trial. <i>Young Scientist</i> , 12(100), 230–234. https://doi.org/10.32839/2304-5809/2021-12-100-47
Брусакова, О. В. (2023). Дискусійні аспекти впровадження ідей доктрин ЄСПЛ в національну кримінально-процесуальну діяльність в контексті доктрини позитивних зобов'язань держави та доктрини "плодів отруйного дерева". <i>Юридичний науковий електронний журнал</i> , (3), 596–599. https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-3/137	Brusakova, O. V. (2023). Debatable aspects of implementing the ideas of the ECtHR doctrines in national criminal procedural activity in the context of the doctrine of positive obligations of the state and the doctrine of the "fruit of the poisonous tree". <i>Legal Scientific Electronic Journal</i> , (3), 596–599. https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-3/137
Верховний Суд. (2019, 17 вересня). Постанова у справі № 243/2194/18. https://reyestr.court.gov.ua/Review/84449791	Supreme Court. (2019, September 17). Resolution in case No. 243/2194/18. https://reyestr.court.gov.ua/Review/84449791
Верховний Суд. (2019, 7 травня). Постанова у справі № 153/109/17. https://reyestr.court.gov.ua/Review/81722431	Supreme Court. (2019, May 7). Resolution in case No. 153/109/17. https://reyestr.court.gov.ua/Review/81722431
Верховний Суд. (2025, 23 січня). Постанова у справі № 759/7753/22. https://reyestr.court.gov.ua/Review/124718069	Supreme Court. (2025, January 23). Resolution in case No. 759/7753/22. https://reyestr.court.gov.ua/Review/124718069
Дніпропетровський окружний адміністративний суд. (2020, 7 лютого). Рішення у справі № 160/10581/19. https://reyestr.court.gov.ua/Review/87446589	Dnipropetrovsk District Administrative Court. (2020, February 7). Decision in case No. 160/10581/19. https://reyestr.court.gov.ua/Review/87446589
Дніпропетровський окружний адміністративний суд. (2025, 24 листопада). Рішення у справі № 160/18738/25. https://reyestr.court.gov.ua/Review/133247749	Dnipropetrovsk District Administrative Court. (2025, November 24). Decision in case No. 160/18738/25. https://reyestr.court.gov.ua/Review/133247749
Доктрина заборони використання "плодів отруйного дерева" та винятки з неї: судова практика Великої Палати Верховного Суду в кримінальних провадженнях. (2020). https://sud.ua/ru/news/blog/186447-doktrina-zaboroni-vikoristannya-plodiv-otruynogo-dereva-ta-vinyatki-z-neyi-sudova-praktika-velikoyi-palati-verkhovnogo-sudu-v-kriminalnikh-provazhennyakh	Doctrine of the prohibition of using the "fruit of the poisonous tree" and its exceptions: judicial practice of the Grand Chamber of the Supreme Court in criminal proceedings. (2020). https://sud.ua/ru/news/blog/186447-doktrina-zaboroni-vikoristannya-plodiv-otruynogo-dereva-ta-vinyatki-z-neyi-sudova-praktika-velikoyi-palati-verkhovnogo-sudu-v-kriminalnikh-provazhennyakh

Житомирський апеляційний суд. (2025, 29 жовтня). Постанова у справі № 287/942/25. https://reyestr.court.gov.ua/Review/131422887	Zhytomyr Court of Appeal. (2025, October 29). Resolution in case No. 287/942/25. https://reyestr.court.gov.ua/Review/131422887
Закарпатський окружний адміністративний суд. (2024, 30 вересня). Рішення у справі № 260/4585/24. https://reyestr.court.gov.ua/Review/122549990	Zakarpattia District Administrative Court. (2024, September 30). Decision in the case No. 260/4585/24. https://reyestr.court.gov.ua/Review/122549990
Іванець, І. П. (2025, March 7). Доктрина "плодів отруйного дерева" у контексті захисту прав у порядку цивільного судочинства. <i>Theoretical and Empirical Scientific Research: Concept and Trends</i> , 126–129. https://doi.org/10.36074/logos-07.03.2025.025	Ivanets, I. P. (2025, March 7). The doctrine of the "fruit of the poisonous tree" in the context of rights protection in civil proceedings. <i>Theoretical and Empirical Scientific Research: Concept and Trends</i> , 126–129. https://doi.org/10.36074/logos-07.03.2025.025
Кодекс адміністративного судочинства України № 2747-IV. (2005). <i>Відомості Верховної Ради України</i> , (35–36, 37), ст. 446.	Code of Administrative Procedure of Ukraine No. 2747-IV. (2005). <i>Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine</i> , (35–36, 37), Art. 446.
Кодекс України про адміністративні правопорушення. (1984). <i>Відомості Верховної Ради УРСР</i> , (51), ст. 1122.	Code of Ukraine on Administrative Offenses. (1984). <i>Bulletin of the Verkhovna Rada of the Ukrainian SSR</i> , (51), Art. 1122.
Кримінальний процесуальний кодекс України № 4651-VI. (2012). <i>Відомості Верховної Ради України</i> , (9–10, 11–12, 13), ст. 88.	Criminal Procedure Code of Ukraine No. 4651-VI. (2012). <i>Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine</i> , (9–10, 11–12, 13), Art. 88.
Луцький міськрайонний суд Волинської області. (2025, 17 жовтня). Рішення у справі № 161/13918/25. https://reyestr.court.gov.ua/Review/131062538	Lutsk City District Court of Volyn Region. (2025, October 17). Decision in case No. 161/13918/25. https://reyestr.court.gov.ua/Review/131062538
Окружний адміністративний суд міста Києва. (2020, 2 листопада). Рішення у справі № 640/2144/19. https://reyestr.court.gov.ua/Review/92595699	Kyiv City District Administrative Court. (2020, November 2). Decision in case No. 640/2144/19. https://reyestr.court.gov.ua/Review/92595699
Сіренко, О. В., Дорошенко, Ю. І., & Барановська, В. В. (2021). Формування недопустимості доказів у контексті доктрини "плодів отруєного дерева". <i>Науковий вісник Ужгородського національного університету</i> . Серія: Право, (63), 261–265.	Sirenko, O. V., Doroshenko, Yu. I., & Baranovska, V. V. (2021). Formation of inadmissibility of evidence in the context of the "fruit of the poisonous tree" doctrine. <i>Scientific Bulletin of Uzhhorod National University</i> . Series: Law, (63), 261–265.
Циганюк, Ю. В. (2019). Доктрина "плодів отруйного дерева" у кримінальному процесуальному законодавстві України. <i>Вісник кримінального судочинства</i> , (2), 54–67.	Tsyhaniuk, Yu. V. (2019). The doctrine of the "fruit of the poisonous tree" in the criminal procedural legislation of Ukraine. <i>Bulletin of Criminal Procedure</i> , (2), 54–67.
Чернівецький окружний адміністративний суд. (2025, 25 грудня). Рішення у справі № 600/5412/25-а. https://reyestr.court.gov.ua/Review/132900973	Chernivtsi District Administrative Court. (2025, December 25). Decision in case No. 600/5412/25-a. https://reyestr.court.gov.ua/Review/132900973

Конфлікт інтересів. Автор заявляє, що не має фінансових чи нефінансових конфліктів інтересів щодо цієї публікації; не має відносин із державними органами, комерційними або некомерційними організаціями, які могли б бути зацікавлені у поданні цієї точки зору.

Автор не отримував прямого фінансування для цього дослідження.

Чвалюк, А. (2026). Доктрина "плодів отруйного дерева" в адміністративному судочинстві. *Ius Modernum*, 1(142), 148–159. [https://doi.org/10.31617/3.2026\(142\)11](https://doi.org/10.31617/3.2026(142)11)

Надійшла до редакції 02.01.2026.

Прийнято до друку 13.02.2026.

Публікація онлайн 12.03.2026.